

Despre răbdare și nădejde din perspectiva învățaturii ortodoxe

Am considerat ca fiind bine venită abordarea unei asemenea teme, deși ea a fost tratată îndelung și minuțios de mulți Părinți ai Bisericii și de către vestiți teologi, deoarece constat faptul că ne aflăm într-o perioadă de mari frământări și permanente crize – care, multe dintre ele se datorează (și) faptului că nu avem răbdare și nădejde, că nu avem, mulți dintre noi, o viziune corectă asupra virtuții și nădejzii – care sunt două virtuți foarte importante, de-a dreptul indispensabile, pentru realizarea unui progres duhovnicesc în viața noastră spirituală.

Cunoaștem faptul că pentru spiritualitatea ortodoxă viața duhovnicească este o permanentă mergere înainte, o permanentă epectază către culmile desăvârșirii – care trebuie abordată existențial și trebuie trăită până la ținta ei supremă care este unirea cu Dumnezeu, îndumnezeirea. Această înaintare către desăvârșire nu este doar un urcuș, treptat și uniform, ci poartă permanent în sine caracterul unei lupte încordate în vederea dobândirii asemănării cu Dumnezeu, prin har și lucrare.

Viața duhovnicească, după cum o demonstrează experiența marilor Părinți duhovnicești, se desfășoară între adâncurile păcatului și piscurile virtuților. Drumul către virtute trece, obligatoriu și inevitabil, prin podoaba încercărilor duhovnicești, a ispitelor și necazurilor, a „supărărilor fără de voie”¹, a „pătimirilor fără de voie”².

„Pentru aceea, ascetica ortodoxă face din răbdarea acestora o adevărată virtute – fiind socotită a șasea în lista tradițională a virtuților, și este pusă în legătură cu smerenia și iubirea, căci scopul lor fundamental este dobândirea smereniei sau a smeritei cugetări – care duce la adevărata iubire de Dumnezeu și de oameni. Înțelegerea adevăratelor dimensiuni duhovnicești ne apropie de ținta vieții creștine, încercarea de a le evita, eschivarea sau aparentul lor refuz, le înmulțesc, împovărându-ne înaintarea” – mărturisește Părintele Ioan Cristinel Teșu în lucrarea sa: „Virtuțile creștine, cărări spre fericirea veșnică” apărută la Editura „Trinitas” – Iași, 2001. În justificarea acestei concepții, spiritualitatea filocalică dezvoltă o învățătură duhovnicească de o deosebită profunzime – pe care, pe câteva, vom încerca să le scoatem în evidență în rândurile următoare.

O primă idee ar fi aceea a **necesității** lor. Aceste încercări, ne spune Sfântul Isaac Sirul, sunt „neapărat folositoare oamenilor”³, indiferent de treapta lor duhovnicească. Ele sunt necesare atât celor păcătoși, pentru a-i întoarce la adevărata viață spirituală, cât și celor îmbunătățiți duhovnicește, pentru a-i consolida și ajuta să progreseze, în continuare, în asemănarea cu Dumnezeu. Același Sfânt Isaac Sirul spune că „acela care fuge de ispite sau de încercări, fuge, de fapt, de virtute”⁴. Vorbind despre încercările sau necazurile trupești și despre cele sufletești, el ne îndeamnă să ne pregătim cu toată puterea pentru cele trupești, căci fără de acestea nu putem înainta spre desăvârșire, nu

putem ajunge la lumina cea dumnezeiască. Însă față de cele sufletești ne îndeamnă să ne ferim a le trăi, cerând ajutorul și paza lui Dumnezeu.

Necazurile intră în mod necesar în iconomia mântuirii, „cel ce le primește fiind scutit de necazurile veșnice”⁵. Există o alternanță regulată, un echilibru, între bucurii și necazuri în lumea aceasta. De multe ori, lucrurile care ne-au adus, cândva, bucurii mai târziu ne pricinuesc necazuri și dureri precum și invers. În lucrurile care ne-au produs tristețe și necaz, se arată mila și răsplata lui Dumnezeu care devin prilejuri de bucurie duhovnicească. Puterea sau rezistența noastră la încercări este un mod de a proba dragostea noastră față de Dumnezeu. Cuviosul Nichita Stithatul consideră încercările ca fiind „mijlocul cel mai eficient de probare a prezenței sau a lipsei iubirii față de Creator, căci prin ele Dumnezeu urmărește să vadă aplecarea sufletului nostru, spre cine se înclină și cui se dăruiește el: Creatorului sau ispitelor lumii acesteia”⁶.

Așadar, răbdarea duhovnicească a încercărilor ne apropie de Dumnezeu. „La început cel încercat se roagă lui Dumnezeu ca un străin, dar, pe măsura răbdării lor se apropie de Dumnezeu, devenindu-i fiu adevărat”⁷. Calea apropierii de Dumnezeu nu poate fi alta, pentru Părinții filocalici, decât cea a încercărilor, a luptei, a lepădării și biruirii vrășmașului.

Referindu-ne la **cauzele încercărilor** trebuie să menționăm faptul că există o pedagogie divină, în baza căreia încercările sunt necesare tuturor, pentru exercițiul duhovnicesc. „Încercarea – spune Sfântul Isaac Sirul – este de folos oricărui om... Cei ce se nevoiesc sunt încercați, ca să sporească în bogăția lor, cei leneși, ca să se păzească de cele ce-i vatămă...”⁸.

Cu privire la cauza acestor necazuri sau încercări fără de voie, Părinții filocaliei ne dau detalii foarte importante. Sfântul Maxim Mărturisitorul, ca de altfel întreaga literatură ascetică, consideră toate aceste pătimiri fără de voie ca fiind *pedeapsă pentru păcat*. Cauza lor primă o constituie, desigur, păcatul strămoșesc. Prin aceasta, ne spune același Sfânt Părinte, omul a ajuns într-o cu totul altă direcție, în loc să acorde cinstea cuvenită Creatorului sau Ziditorului său, adică să îndumnezeiască lumea, creația.

Aceasta corespunde, de fapt, definiției sau consistenței răului, care constă în „necunoașterea cauzei celei bune a lucrurilor”⁹. Aceasta, ne relatează Sfântul Maxim, orbând mintea omenească dar deschizând larg simțirea, l-a înstrăinat pe om cu totul de cunoștința pătimașă a lucrurilor care cad sub simțuri. În aceste condiții protopărinții noștri au părăsit frumusețea dumnezeiască menită să alcătuiască podoaba lor spirituală și au socotit zidirea văzută drept Dumnezeu, îndumnezeindu-o datorită faptului că e de trebuință pentru simțirea trupului; iar trupul propriu legat prin fire de zidirea luată drept Dumnezeu, l-au iubit cu toată plăcerea. Și așa, prin grija exclusivă de trup, au slujit cu toată sânguința zidirii în loc de Ziditor”¹⁰.

În acest mod, ajungem la una dintre cele mai importante învățături ale Sfântului Maxim Mărturisitorul, cea referitoare la cercul vicios plăcere – durere, începutul lui, modul de declanșare și activare a lui, ca resort sau cauză inițială a durerii. Autorul acestei dureri ca și a plăcerii de care se leagă, nu este Dumnezeu ci omul. Zidind firea omenească, Dumnezeu – aflăm de la același Sfânt Părinte – nu a creat împreună cu ea nici plăcerea, nici durerea din nesimțire, ci a dat minții o anumită capacitate de plăcere, ca dorință naturală a ei, prin care să se poată bucura în chip tainic de El. Plăcerea și durerea provin din călcarea poruncii date de Dumnezeu primilor oameni. Plăcerea

lucrează coruperea voinței, durerea – osânda spre destrămarea firii. Plăcerea duce la moartea de bunăvoie a sufletului, durerea – la nimicirea formei trupului 11.

Spre deosebire de plăcerea naturală, zidită în om, care se orientează spre Dumnezeu, această plăcere este „o formă a senzației modelate în organul simțului, prin vreun lucru sensibil, sau un mod al lucrării simțurilor determinat de o poftă nerațională”¹². Prin păcat, plăcerea naturală s-a alterat mișcându-se împotriva firii spre împlinirea ei prin simțuri. De aceea, Dumnezeu, dorind mântuirea noastră, a înfipt – spune Sfântul Maxim – providențial în această plăcere, ca pe un mijloc de pedeapsă, durerea și moartea, ca să limiteze nebunia minții¹³. Nici în urma căderii, omul nu a realizat gravitatea ei, ci a adâncit și mai mult acest cerc vicios. El a ajuns să aibă „toată pornirea spre plăcere și toată fuga dinspre durere”¹⁴. Pentru obținerea celei dintâi el luptă cu toată puterea, de cea de-a doua fuge cu toată sânguința, crezând că poate să despartă plăcerea de durere și să se bucure numai de ea. Însă, în plăcere, este amestecat chinul durerii, chiar dacă pare ascuns celor ce o gustă, prin faptul că domină patima plăcerii 15. Încercând să-și provoace o plăcere mai mare, omul ajunge, de fapt, să-și intensifice durerea.

Așadar, durerea, înțelegându-se prin aceasta suferința care însoțește orice necaz sau încercare, și moartea au fost așezate providențial de Dumnezeu, în firea omului, ca o piedică în calea păcatului și a răului. Durerea conformă cu rațiunea – spune Sfântul Maxim - este un „antidot”, iar moartea – „o consecință cuvenită”. Durerea fără de voie și moartea de pe urma ei sunt pedeapsă pentru plăcerea de bunăvoie 16. Chiar și după cădere, Dumnezeu, din iubire nemărginită față de creația Sa, a rânduit un „plan prea bun și negrăit în legătură cu ea”¹⁷, restaurarea ontologică și îndumnezeirea omului prin har. Calea ruperii acestui cerc vicios al plăcerii de bunăvoie și al durerii fără de voie l-a constituit înomenirea Fiului lui Dumnezeu. Prin Întrupare și Jertfă, Mântuitorul a primit de bunăvoie pedeapsa pentru plăcerea voluntară a firii și durerea ce o însoțește 18. Omul, pentru a se îndrepta, pentru a-și reveni din această stare vicioasă, trebuia să fie zguduit stihial, să fie cutremurat în temeliile ființei sale, ori încercările sunt astfel de zguduirii ale ființei noastre 19. Prin Întruparea Sa și viața Sa de iubire și jertfă, Mântuitorul a dat un temei ontologic încercărilor noastre. Pilda Sa ne este exemplu deplin de răbdare și smerenie. Jertfa Sa pentru noi și pentru a noastră mântuire trebuie să ne devină un permanent îndemn de a ne lua fiecare crucea și de a ne o purta pe calea cea strâmtă, dar fericită, a viețuirii noastre.

Prin Întruparea Sa, Mântuitorul a venit în maximă apropiere de omul pe care a vrut să-l conducă spre culmile sfințeniei. Spre aceasta – spune Sfântul Maxim – Dumnezeu ne conduce pe două căi: - prin *Providență* sau *pe cale pozitivă* și prin *Judecată* sau *pe cale negativă*. Pe calea pozitivă Dumnezeu îl cheamă pe om la desăvârșire, la sfințenie, prin darurile cu care îi binecuvintează viața duhovnicească, prin săvârșirea binelui și sezizarea raționalității creației. Pe cale negativă sau prin judecată, omul îl cunoaște pe Dumnezeu prin privirea pedagogică, iconomică, de aceste daruri, prin insuccesele, necazurile, bolile, suferințele personale sau ale celor apropiați, care trezesc în ființa noastră responsabilitatea și încălzesc rugăciunea către Dumnezeu 20. Această cunoaștere este palpitană, apăsătoare, dureroasă, este o cale mai dramatică de cunoaștere a lui Dumnezeu, Creatorul și Proniatorul nostru – spune Părintele I.C. Teșu în aceeași lucrare.

Însă, ceea ce subliniază permanent scrierile duhovnicești ortodoxe este faptul că, spre deosebire de calea pozitivă de cunoaștere a lui Dumnezeu, în care omul, așa cum spunea și Părintele Dumitru Stăniloae, se angajează benevol, din proprie inițiativă, dintr-o dorință de desăvârșire, calea negativă o străbate fără să vrea, involuntar, din pedagogie divină și din necesitate duhovnicească. Cele două căi, după cum vom vedea, se îmbină. La cunoașterea lui Dumnezeu prin darurile Sale, deci la plăcerea în suflet sau la bucuria duhovnicească se ajunge prin îndelungi osteneli și încercări. Tot așa, în judecata lui Dumnezeu se întrezărește speranța în dragostea și bunătatea Sa nemărginită. Dacă Dumnezeu ne face să trecem prin aceste încercări, o face pentru că vrea și așteaptă să ne întoarcem la viața duhovnicească cea fericită, pe care o aduce virtutea. În primul caz, Dumnezeu ne dă bunurile netrecătoare, invitându-ne să ne unim cu El și cu alții în iubire. În al doilea caz, ne mustră pentru că nu am făcut aceasta mai înainte și de bunăvoie și ne cheamă la pocăință, prin săvârșirea în viitor a ceea ce nu am făcut în trecut 21. Însă, ambele situații sunt existențiale, în care Dumnezeu ne cheamă la dialog și ne îndeamnă la iubire, așteptând, din partea noastră răspunsul la această iubire. Pronia și Judecata sunt prezente și oarecum devin constante ale vieții noastre duhovnicești, împletindu-se, deoarece am văzut că Sfântul Maxim spune clar că nu se poate despărți plăcerea de durere. Nimeni nu poate să aibă parte numai de plăcere, cu atât mai mult duhovnicească, după cum și în durerea, de cele mai multe ori trupească, se ascunde nădejdea și speranța în bucuria ce va urma acesteia. Precum Pronia este o activitate permanentă a lui Dumnezeu, tot așa și Judecata Sa se exercită permanent. Prin cea dintâi, ne cheamă spre cele bune, arătându-ne frumusețea lor, prin cealaltă, ne îngrozește cu cele contrare. Însă, în ambele, El ne conduce, precum un tată bun își educă și îndrumă copilul pe calea cea dreaptă, atât prin îndemnuri pozitive, cât și prin privare de daruri și chiar prin pedepse 22.

Sfântul Maxim exprimă pe larg această alternanță între bucurii și necazuri, între Pronie și Judecată, spunând că „există o regulă și o lege a Providenței așezată în fapte, potrivit căreia cei ce s-au arătat nerecunoscători pentru bunurile primite, sunt povățuiți spre recunoștință prin cele potrivnice, trebuind să facă experiența celor contrare ca să cunoască purtarea dumnezeiască care le-a dăruit bunurile. Și s-a rânduit așa, ca nu cumva, îngăduindu-ni-se de Providență să ne păstrăm neclintită părerea de noi înșine pentru faptele cele bune, să ne rostogolim în dispoziția opusă mândriei, socotind virtutea și cunoștința ca izbânzi firești ale noastre, nu ca daruri dobândite prin har 23. Așadar, încercările sau necazurile fără de voie sunt cauzate de abaterea noastră de la calea cea dreaptă a vieții virtuoză. Cauza generală a încercărilor, a suferinței și durerii duhovnicești o constituie *păcatul*, ca stare paranaturală, paranormală a vieții duhovnicești. Ele se produc atunci când omul face lucruri potrivnice firii lui 24. De aceea, ele urmăresc restaurarea firii umane. Sfântul Marcu Ascetul afirmă că „necazurile care vin asupra oamenilor sunt roadele păcatelor proprii” 25. La rândul lui, Sfântul Maxim susține că omul trebuie „să bea paharul judecății dumnezeiești” 26 cu un întreit scop: - stingerea păcatelor trecute, îndreptarea neatenției prezente și ocolirea păcatelor viitoare. Sfântul Maxim dezvoltă această idee, arătând că Dumnezeu îngăduie să fim încercați pentru cinci pricini sau din cinci cauze. Cea dintâi, pentru ca fiind încercați, să dobândim discernământul duhovnicesc, care distinge limpede virtutea de păcat. A doua, pentru ca dobândind virtutea prin luptă și durere, să „o avem sigură și nestrămutată” – zice Păr. I.C. Teșu. A treia, pentru ca înaintând în practicarea virtuții, să

nu ne îngâmfmăm, ci să ne smerim. A patra, ca după ce am fost ispitiți de păcat, am luptat cu el și l-am biruit, să-l urâm cu „ură desăvârșită” – susține tot Păr. Teșu. A cincea, considerată mai presus de toate, este ca, eliberându-ne de păcat și de patimă și înaintând în viața de virtute, să nu uităm slăbiciunea noastră, nici puterea Celui ce ne-a ajutat 27.

Sfântul Maxim lărgeste și mai mult numărul cauzelor pentru care omul este încercat, spunând că „omul rabdă pătimiri pentru una din acestea: sau pentru dragostea lui Dumnezeu, sau pentru nădejdea răsplătirii, sau de frica muncilor, sau de frica oamenilor, sau pentru fire, sau pentru plăcere, sau pentru câștig, sau pentru slavă deșartă, sau de nevoie”28. La aceste cauze, pentru care Dumnezeu permite să fim ispitiți sau pentru care părăsește pe cel păcătos, Cuviosul Nichita Stithatul adaugă slava deșartă, osândirea aproapelui și fălirea cu virtuțile. Cei păcătoși sunt încercați datorită păcatelor lor, pentru a le părăsi și a se întoarce pe calea virtuții. Harul îngăduie ca încercările și necazurile să se întărească asupra omului, spune Sfântul Isaac Sirul, atunci când vede că în el a început să răsară mândria sau slava deșartă, până când omul își va da seama de slăbiciunea și neputința sa și va căuta să-l dobândească pe Dumnezeu, cu smerenie 29. Acelea sunt, așadar, încercările generale prin care trece omul căzut din starea harică dobândită în Taina Sfântului Botez, până la restaurarea ontologică a firii sale, până la redobândirea conștiinței prezenței și lucrării harului sfințitor în el. Însă nu doar cei căzuți în păcat sunt încercați, ci și cei înaintați în viața duhovnicească. La aceștia, încercările sunt urmări ale râvnei și stăruinței pe calea desăvârșirii. Pentru aceștia, ne spune Sfântul Isaac, *necazurile sunt mai aspre și mai tari și izvorăsc din toate părțile* 30. Lucrarea virtuții este grea și însoțită de necazuri, de aceea drumul vieții este considerat „drumul răstignirii”31, ale cărui căi sunt aspre și valuri înfricoșătoare. Pentru cei înaintați spiritual, „reua pătimire” și suferințele duhovnicești devin o cale a crucii, a apostolatului, a muceniei – spune Păr. I.C. Teșu.

Oricât ar încerca cineva să evite și să se ferească de aceste încercări, ele sunt absolut necesare și prezente în viața aceasta. Ele constituie o încercare de fiecare zi și de fiecare ceas a iubirii noastre față de Dumnezeu. Lupta cu ispitele de voie și fără de voie face parte din iconomia divină. Întreaga viață duhovnicească este o luptă pentru dobândirea asemănării cu Dumnezeu, care ia forme variate, uneori dramatice. Viața, atât a celui drept, cât și a celui păcătos, este presărată cu necazuri. De aceste încercări nu se poate eschiva nimeni. Este foarte important, însă, modul în care cel încercat le înțelege, le valorifică spiritual și le depășește: - prin pocăință și spre mântuire sau prin desnădejde și spre osânda sa. Celui dintâi, ele îi sunt mântuitoare, celui din urmă stricătoare și pierzătoare.

Aceste încercări au un caracter dramatic și paradoxal și de aceea fiecare și le face sprijin sau piedică în calea apropierei sale de Dumnezeu. În ele sunt amestecate „mângâierea și strâmtorările, lumina și întunericul, îngustarea și lărgimea”32. Dacă sunt înțelese în adevărata lor rațiune, duhovnicește, ele sunt semn al urcușului duhovnicesc al credinciosului. Dacă sunt acceptate cu revoltă sau chiar cu învinovățirea altora – Dumnezeu, semenii și diavoli, atunci ele sunt prilej de îndoită suferință și de osândă. Înțelese duhovnicește, ele sunt spre creșterea și înaintarea noastră spre unire în lumină cu Dumnezeu. Acuzate, ele ne devin cale spre o și mai accentuată cădere spirituală. Evenimentele vieții au un profund caracter și rost pedagogic: - cele bune sunt mărturie, cele rele sunt muștrare spre îndreptare.

Vorbind despre **scopul încercărilor** trebuie să subliniem faptul că cele mai frumoase sentințe sau exprimări despre rolul duhovnicesc al încercărilor și suferințelor din această viață ni le-au lăsat Sfinții Marcu Ascetul, Maxim Mărturisitorul, Ioan Scărarul și îndeosebi Sfântul Isaac Sirul – care vorbește depre o adevărată teologie a necazurilor sau a încercărilor. Necazurile, în viziunea acestor Părinți duhovnicești au mai multe dimensiuni și urmăresc mai multe scopuri, în planul iconomiei divine, cu privire la fiecare om. Mai întâi, prin necazuri, Dumnezeu ne îndepărtează de păcate și de patimi. Fiind o consecință a păcatelor noastre sau ale altora, încercările pot fi evitate prin ura păcatului. Pe de altă parte, el ne îndeamnă la o tot mai accentuată pocăință, prin care se restabilește transparența firii noastre în plan duhovnicesc. Prin urmare, încercările au la bază „o judecată dreaptă a lui Dumnezeu”³³.

Scopul lor general este *dobândirea vieții virtuose într-o smerită cugetare*. Sfântul Isaac Sirul spune că virtutea este maica întristării iar aceasta naște smerenia, care aduce harul Sfântului Duh 34. Ele sunt un mijloc de verificare a atașamentului ostentorului față de Dumnezeu sau față de lume și ispitele ei. Celor dintâi, spune Cuviosul Nichita Stithatul, adică celor ce sporesc în dragostea față de Dumnezeu, El le dăruiește har îndoit, în timp ce pe cei robiți lumii și amăgirilor ei, Dumnezeu îi biciuește cu ispite și necazuri și mai mari, până când vor ajunge și ei, prin lacrimi, să câștige neplăcerea față de lucrurile văzute și nestatornice, îndreptându-se spre Dumnezeu, sensul și rațiunea lor supremă 35. Prin ostenele și necazuri, spune Sfântul Maxim, sufletul se curăță de „murdăria plăcerii și smulge cu totul afecțiunea față de lucrurile materiale, descoperindu-i paguba ce o are din iubirea față de ele”³⁶. Scopul lor este, așadar, profund duhovnicesc: - evitarea mândriei și dobândirea smeritei cugetări. Ele au scopul de a dobândi conștiința neputinței noastre și conștiința puterii dumnezeiești, de a dobândi simțirea curată, duhovnicească a harului Duhului Sfânt 37. Sfântul Isaac Sirul spune că răsplata nu se dă virtuții, nici ostenele pentru ea, ci smereniei ce se naște din ele. Dacă aceasta lipsește, dacă încercările sau necazurile nu îl conduc pe pătimitor la smerenia adevărată, în deșert se fac cele dintâi 38. Necazurile ce vin asupra noastră au scopul de a ne proba, de a ne încerca tăria credinței și puterii noastre duhovnicești, dar, în același timp, ele dau firii umane tărie, răbdare, înțelepciune și nădejde.

Referindu-ne la **limitele încercărilor**, o învățătură constantă a Părinților filocalici este că *încercările vin asupra noastră, în limitele rezistenței noastre duhovnicești, a puterii noastre de a le suporta și proporțional cu păcatele sau virtuțile personale*. Ava Dorotei ne spune că Dumnezeu nu îngăduie să vină asupra noastră vreun lucru peste puterea noastră 39, iar Sfântul Isaac Sirul ne spune același lucru, într-o exprimare pozitivă: - Dumnezeu îngăduie să se trimită omului încercări pe măsura lui, ca să poată purta greutatea lor. *Așadar ele sunt în limitele firii, suportabile*. La fel, după răbdarea de care dăm dovadă, ni se ușurează greutatea acestora și ni se dă mângâiere. Iar după mângâiere, se mărește și dragostea noastră către Dumnezeu 40. Virtuțile au împletite cu ele întristările, ostenele, necazurile, însă pe măsura acestora este și mângâierea din partea lui Dumnezeu.

Cuviosul Nichita Stithatul ne arată că ostenele sunt la început sau începătorilor, pricinuitoare de durere. Cei de pe treapta de mijloc, deprinși fiind cu nevoița, descoperă în răbdarea lor o anumită plăcere și o liniște neînțeleasă. Iar pe cei în care s-a sălășluit, prin lucrarea deplină a virtuților în Duhul Sfânt, ele îi umplu de o bucurie și o veselie negrăită, deschizându-li-se un izvor de lacrimi, ca un efect al pocăinței 41. Tot

cuviosul Nichita Stithatul, referindu-se la bolile trupești și la semnificația lor duhovnicească, ne spune că: „Bolile sunt folositoare celor începători în viața virtuoasă. Ele fac trupul neputincios, ca să-l ajute în vestejirea și slăbirea aprinderii aflătoare în el; iar cugetul pământesc al sufletului îl subțiază, în vreme ce-i întăresc și îi împuternicesc curajul, de poate spune după dumnezeiescul apostol: <<Când sunt slab, atunci sunt tare>>(2Cor.XII,10). Dar pe cât sunt de folositoare bolile acestora, pe atât de vătămătoare sunt ele celor ce-au sporit în ostenele virtuților și s-au ridicat deasupra simțurilor și au ajuns la vederi cerești. Căci îi întrerup de la îndeletnicirea cu cele dumnezeiești, le îngroșă prin dureri și greutăți partea înțelegătoare a sufletului, o tulbură cu norul descurajării și usucă lacrimile umilinței cu seceta durerilor”⁴².

Gradul de încercare este proporțional cu patimile noastre sau cu treapta desăvârșirii noastre duhovnicești. În general, există o simetrie între acestea. Cel mai greu încercați sunt cei mai împătimiți, mai robiți patimilor trupești și sufletești și cei mai înaintați în lucrarea virtuților. Cei învârtoșați trec prin „probe înfricoșătoare”, până se întorc la pocăință. Cei înaintați sunt și mai greu încercați, pentru a se arăta tăria lor în virtute. Întristările pe care Dumnezeu le îngăduie asupra noastră au mai multe nuanțe sau etape. Părinții duhovnicești vorbesc despre *întristare, mânie, retragere și părăsire din partea lui Dumnezeu*. Întristarea pe care sufletul o simte în încercări este de două feluri: - în legătură cu afectele de plăcere, sau cu cele de durere, depre care am văzut că vorbește Sfântul Maxim. Cea dintâi – *întristarea lumii* – sau, mai degrabă, după plăcerile și ispitele lumii, este o patimă aducătoare de stricăciune în suflet și în trup și izvorăște din neliniștea față de cele vremelnice, trecătoare. Cea de-a doua – *întristarea după Dumnezeu* - este folositoare, mântuitoare, lucrând răbdarea ostenelelor și ispitelor și ducând sufletul către pocăință. Ea subțiază prin lacrimi iarna patimilor și norii păcatului, liniștește marea cugetării și duce, în final, la restabilirea stării noastre harice naturale, inițiale, de transparență față de lucrarea și conlucrarea cu el.

Sfântul Maxim Mărturisorul mai vorbește depre o *întristare interioară* și o *întristare exterioară* sau despre *ascunsă în suflet* și *alta arătată prin simțire*. Cea dintâi este urmarea bucuriei din suflet, iar cea de-a doua este urmarea plăcerii trăită cu simțurile. Cea din simțuri este urmare a patimilor de bună voie ale simțurilor, cealaltă a celor fără de voie sau a încercărilor, a necazurilor ce vin asupra noastră din iconomie⁴³. Această îndoită întristare este urmare a celor două feluri de ispite. Întristarea simțirii se naște din lipsa plăcerilor trupești, pe care omul nu și le mai poate procura. Cea din suflet sau din minte se produce din lipsa bunurilor sufletului. Spre deosebire de întristarea din simțuri, pe care o provoacă patima, întristarea cea după Dumnezeu, ce îsoțește încercările și pătimirile cele fără de voie e împreună cu bucuria duhovnicească. Dintre roadele acesteia, Sfântul Casian spune că „face pe om osârduitor și ascultător spre toată lucrarea cea bună, prietenos, smerit, blând, gata să sufere răul și să rabde toată buna osteneală și zdrobirea, ca una ce este cu adevărat după Dumnezeu. Ea face să se arate în om roadele Sfântului Duh, care sunt: - bucuria, dragostea, pacea, îndelunga răbdare, bunătatea, credința și înfrânarea. De la întristarea cea potrivnică, însă, cunoaștem roadele duhului celui rău, adică trândăvia, lipsa de răbdare, mânia, ura, împotrivirea în cuvânt, lenea la rugăciune...”⁴⁴.

Tot Sfântul Maxim împarte întristarea în supărare, necaz, pizmă și milă, arătând că „întristarea mântuitoare”, cea după Dumnezeu este „stăpână neîndurată a patimilor” și „maica cuvioasă și slăvită a virtuților”⁴⁵. Această întristare este hrănită de cugetarea

la judecată și este suținută de nădejdea învierii. Arma ei de luptă este blândețea, rodul ei este iubirea, iar sfârșitul spre care conduce ea este Împărăția cerurilor și bucuria în bunătățile viitoare. Rodul ei este virtutea cea mai înaltă – smerita cugetare. Această întristare produce în sufletul credinciosului *teama* sau *temerea*. Aceasta este și ea de două feluri: - una curată, a celor drepți, însemnând teama de Dumnezeu. Ea rămâne în veacul veacului și se manifestă prin grija față de curăția și neprihănirea conștiinței. Cea de-a doua, necurată, este a celor păcătoși, care așteaptă de la Dumnezeu pedepse pentru grșeli. Aceasta din urmă se stinge și trece prin pocăință 46. Tot în legătură cu încercările sau necazurile fără de voie, scrierile ascetice vorbesc *despre mânia lui Dumnezeu*. Aceasta este întotdeauna o „mânie mântuitoare”, sub forma îngăduinței ce o acordă Dumnezeu duhurilor rele să războiască sufletul și mintea ostenitorului. Scopul acestei mâinii mântuitoare este ca mintea „pățimind cele de necinste, după ce s-a lăudat cu virtuțile, să cunoască cine este dătătorul lor sau ca să se vadă dezbrăcată de bunurile străine, pe care a socotit că le are de la sine, fără să le fi primit”47.

Dacă nici acum credinciosul nu înțelege rostul încercărilor și stăruie mai departe în păcat sau în patimă, el *este părăsit de harul Duhului Sfânt și de Dumnezeu Însuși*. Harul Duhului Sfânt, primit la botez, se retrage, așteptând ca, prin încercările mai mari, ce vor urma sufletul să se întoarcă, prin pocăință, spre virtute. Acest har, spun Sfinții Calist și Ignatie, este primit prin Taina Sfântului Botez, „cu totul desăvârșit” 48. Lucrarea patimilor, grija exclusivă de cele vremelnice și reaua lor întrebuințare fac ca patimile să întunece și să acopere harul. Sfântul Grigorie Sinaitul vorbește despre două trepte ale acestei lepădări harice: - una în sensul de lepădare propriu-zisă, datorită stăruinței în săvârșirea patimilor. Această învățare a sufletului și insensibilitate la lucrarea sfințitoare a harului duce la lipsirea desăvârșită de el, prin care omul se face sălaș al patimilor, „acum și în veacul viitor”. Depărtarea harului este echivalată de către Patriarhul Calist cu pierderea chipului dumnezeiesc al vieții și introducerea celui al fiarei sau dobitocului.

Celor ce viețuiesc, însă, curat, Duhul Sfânt se face „suflet sufletului”, iar roadele împărtășirii și revărsării lui sunt: - „dorirea Lui întru smerenia sărăciei, lacrima fără durere, pururea curgătoare, iubirea întregă și nemincinoasă față de Dumnezeu și față de aproapele, bucuria din inimă și veselia de Dumnezeu, îndelunga răbdare în cele ce suntem datori să le răbdăm, blândețea față de toți, bunătatea, unirea minții, vederea și lumina, puterea fierbinte pururea mișcătoare a rugăciunii, negrija de cele trecătoare, prin ținerea de minte a celor veșnice”49. Părăsirea din partea lui Dumnezeu se întâmplă atunci când omul face lucruri potrivnice stării lui naturale, harice.

Această părăsire îmbracă și ea două forme: - una în sens de *povățuire*, ca o *îngăduință*, iar alta de *lepădare*. Cea în sens de îngăduință sau povățuire, aflăm de la Sfântul Marcu Ascetul, nu lipsește sufletul de lumina dumnezeiască, ci harul își ascunde prezența sa, cu scopul ca sufletul lipsit de harurile sale duhovnicești și fiind ispitit de diavoli, să caute cu frică și mai multă ajutorul lui Dumnezeu. Spre deosebire de cea dintâi, părăsirea în sens de lepădare lipsește cu totul sufletul de ajutorul lui Dumnezeu și îl predă „legat dracilor”50. Sfântul Maxim Mărturisitorul consideră că sunt patru feluri generale ale părăsirii din partea lui Dumnezeu: - *din iconomie*, ca prin păruta părăsire cei încercați să se mântuiască; *spre dovedire*, ca la Iov și Iosif, spre întărire în credință; *spre povățuire duhovnicească*, ca la Apostolul, ca smerindu-se în cugetare, să păstreze covârșirea harului; *spre pedeapsă*, spre pocăință 51.

Notele specifice povățuitoare sunt: - ea aduce sufletului întristare multă, o anumită smerenie și desnădejde măsurată. Ea produce în inimă frica de Dumnezeu și lacrimi de mărturisire, îsoțite de dorința de tăcere. Părăsirea în sens de lepădare lasă sufletul să se umple de desnădejde, de necredință, de fumul mândriei și al mâniei. Când suntem cuprinși de părăsirea cea povățuitoare sau mântuitoare, trebuie să-i aducem lui Dumnezeu mulțumire însoțită de rugăciuni de iertare. În cazul celei de-a doua, trebuie să-i aducem mărturisirea pentru păcatele săvârșite și lacrimi de pocăință 52. Părinții duhovnicești subliniază faptul că și atunci când suntem încercați fără de voie, în aceste necazuri sau pătimiri se ascunde harul Sfântului Duh și mila lui Dumnezeu. Ele exprimă paradoxul iubirii lui Dumnezeu: - în toate durerile fără de voie se ascunde mila lui Dumnezeu, care atrage la pocăință pe cel ce le rabdă și îl păzește de muncile veșnice 53. De aceea, și Sfântul Maxim consideră că toate felurile de părăsire sunt mântuitoare și pline de iubirea de oameni a lui Dumnezeu 54.

Întristările ne sensibilizează la lucrarea harului. Acesta, spune Sfântul Isaac, vine în minte înainte de încercări și ne ajută, însă în simțire, după acestea. Simțirea încercărilor vine înaintea simțirii harului, pentru dobândirea libertății noastre, căci harul nu forțează niciodată. Tot așa, el nu se arată niciodată în cineva înainte de a gusta încercările 55. Tot el ne spune că acelor încercați, Dumnezeu le dă răsplata sau darul simțirii păcatelor proprii, ca nu cumva să plece de aici împovărați de aceste necazuri 56.

Încercările trupești iau, adeseori, forma infirmităților, slăbiciunilor, neputințelor și a bolilor trupești, care afectează întreg echilibrul omenesc, zdruncină persoana umană în totalitate. Mesajul Mântuitorului, transmis nouă în mod fidel de către Sfinții Părinți, este unul optimist, încrezător în izbăvirea noastră din aceste încercări și din păcat, spre viața și fericirea veșnică. <<În lume necazuri veți avea dar îndrazniți, Eu am biruit lumea>>(Ioan 16,33). Vorbind despre boala trupului și cea a sufletului, Nil Ascetul o definește pe cea dintâi a fi „o stare contrară firii, cumpăna elementelor din trup stricându-se din pricina covârșirii unuia, ceea ce aduce o stare potrivnică firii”57, în timp ce boala sufletului este „abaterea lui de la judecata dreaptă”58, datorată „patimilor aducătoare de boală”59. Bolile, în special cele trupești, sunt considerate o formă a „certării pedagogice”60 din partea lui Dumnezeu, „cercarea spre îndreptare a noastră”61. Ele sunt, cu adevărat, o a doua formă de asceză, un post și o înfrânare mai grea, nu doar de la mâncare și băutură, ci și de la plăceri și de la tot ceea ce procură bunăstarea trupului. Această o a doua formă de asceză suplinește lipsa sau insuficiența celei dintâi, adică trupească, împlinând și copletând slabele eforturi ascetice cele dintâi.

Boala, spun Sfinții Varsanufie și Ioan, i se socotește de către Dumnezeu, celui ce o suportă cu răbdare și mulțumire, „în loc de nevoință (asceză) sau chiar mai mult”62. Un astfel de creștin „culege din răbdarea aceasta rodul mântuirii”63. De aceea, acești Sfinți Părinți ne dau următorul sfat: - „Rabdă, mulțumind, și vei fi miluit degrabă de Dumnezeu”64. Prin pocăință creștinul se împărtășește de „harul doctorului”65. Din punct de vedere al originii lor, bolile sunt de două feluri: - „bolile din negrijă și din neorânduiala vieții” și „bolile trimise spre îndreptare, pentru neascultare”66. Cele dintâi sunt de la fire, cele din urmă sunt de la Dumnezeu. De primele, omul scapă trăind cu grijă și după o rânduială ascetică foarte strictă; de celelalte, prin pocăință 67. Încetarea sau prelungirea bolii ține de „preștiința lui Dumnezeu”68. Sfântul Ioan Scărarul ne încredințează că există două feluri de boli, în ceea ce privește rostul sau finalitatea lor: - boala pentru curățirea de păcate și cea venită pentru smerirea cugetului. Dumnezeu

smerește trupul celui trândav la nevoință, printr-o nevoință mai dureroasă – boala 69. Prin aceasta se arată că adevăratul scop al bolilor trupului este sănătatea sufletului. Cu cât sufletul este mai afundat în patimi, cu atât sunt mai intense nevoințele și încercările sale, până când va ajunge să-și redobândească subțirimea și pacea sa, ascultarea față de suflet. Un suflet revoltat, tiranizat de patimi care doar aparent procură plăcere, este „domesticit” și supus prin încercări grele, proporționale cu grosimea și consistența lucrărilor sale pătimase.

Bolile echilibrază lucrarea exacerbată a trupului, robia sau moartea sufletească. Cel care nu slujește lui Dumnezeu în chip voit dimpotrivă, se poartă cu trândăvie și nesupunere față de acesta, ne spune Sfântul Isaac Sirul, „e lăsat, fără îndoială, de Dumnezeu, să cadă în încercări ca să nu rămână virtutea nelucrată și din multă nelucrare, să se aplece spre altele și mai rele”⁷⁰. Un semn al răbdării bolii și al culegerii foloaselor ei este acela că, simțind boala și purtându-o, nu mai simțim din partea ei „tulburarea pătimirii”⁷¹, adică o suportăm cu nădejde și răbdare, ca venind de la Dumnezeu, Cel care ne iubește și Care vrea să ne folosim de viața aceasta, pentru câștigarea celeilalte vieți. Între lupta pentru virtute și durerea simțurilor, percepută ca o suferință trupească, există o legătură intrinsecă. Lupta pentru virtute înseamnă strâmtorarea trupului, înfrânarea lui, strunirea acestuia, după cum lipsa virtuților înseamnă dezechilibrul trupului. Mersul pe cărarea virtuților, spune Sfântul Isaac Sirul, este tulburat de mâhnire pentru trup, boli și dureri⁷². Atunci când, însă, sufletul ajunge să le dobândească pe acestea, durerea trupului, oricât de mare ar fi, nu mai are puterea asupra bucuriei și fericirii sufletului, procurate de roadele virtuților.

Gândindu-ne la **răbdarea necazurilor și nădejdea** pe care trebuie să o cultivăm vom spune că încercările sunt considerate „toiagul Judecătorului” și de aceea *omul trebuie să le primească pe acestea, ca de la Dumnezeu și spre folosul său duhovnicesc, cu smerenie și nădejde*. Sfântul Isaac Sirul ne spune că dacă le primim cu răbdare, cu smerenie și cu nădejde, dacă ne aducem aminte de nedreptățile săvârșite și le mărturisim cu pocăință lui Dumnezeu, atunci Dumnezeu ne va încerca prin necazuri scurte și mai mici. Dacă, însă, nu dovedim smerenie și pocăință, ci, în loc de a ne recunoaște păcatele pentru care suntem pedepsiți, ne învățăm în necazurile noastre și învinovățim pe Dumnezeu pentru ele, pe oameni sau pe diavoli, considerându-ne pe noi înșine nevinovați, atunci toate acestea ne pricinuesc „o mâhnire neîncetată și necazurile noastre se fac cumplite”⁷⁴. Dacă ne vom aminti neconținut – spune Sfântul Antonie cel Mare – că în viață trebuie să răbdăm mici și scurte necazuri, după moarte ne vom bucura de cea mai mare plăcere și de fericirea veșnică. Împrejurările dificile din viața noastră, care se înfing ca niște cuie în ființa noastră, ne îndeamnă la rugăciune mai simțită, iar în cursul acestei rugăciuni, prezența lui Dumnezeu ni se face și mai evidentă⁷⁵. Este o prezență iubitoare, asemenea unui tată bun ce își iubește copilul și, cu durere în suflet, este nevoit să recurgă la o pedeapsă, din perspectiva îndreptării copilului său și a înaitării lui pe calea cea bună.

Isihie Sinaitul ne învață că atunci când am fost cuprinși de necazuri, descurajări și desnădăjduiri, să facem ceea ce a făcut David: „să ne vărsăm inima noastră înaintea lui Dumnezeu și rugăciunea și necazul nostru să le vestim Domnului. Și El, care ne cunoaște starea sufletului nostru, ne va cârmui cu înțelepciune, ușurând necazul nostru și înălțându-ne din întristare”⁷⁶. Sfinții Varsanufie și Ioan ne dau următorul sfat, în răbdarea încercărilor și înțelegerea lor duhovnicească: „Iar despre celelalte gânduri,

pune în seama lui Dumnezeu tot gândul, zicând: <<Dumnezeu știe ce este de folos. Și te vei odihni. Și cu încetul îți va veni puterea să rabzi. Nu înceta să să spui. Iar de spui că nu ești auzit, și nici nu afli har (ascultare) în cuvântul tău, să nu te întristezi. Căci te vei folosi și mai mult>>”77. Calea ieșirii sau a izbăvirii din aceste necazuri este întoarcerea spre Dumnezeu cu lacrimi de pocăință, răbdarea lor prin rugăciune. Dumnezeu, văzând smerenia noastră, ușurează greutatea necazurilor noastre. Stăruința în rău face, însă, ca necazurile și durerile noastre să se înmulțească și să se amplifice. Ava Dorotei arată că purtarea cu răbdare, smerenie și nădejde a încercărilor îl ajută pe cel încercat să treacă prin ele nevătămat. Iar dacă acesta se necăjește și se tulbură, se chinuie pe sine însuși și se vatămă, îgreunându-și suferința. Mai mult chiar. Potrivit Sfântului Isaac Sirul „*toate greutatea și necazurile ce nu sunt răbdate, au în ele un chin îndoit. Căci răbdarea micșorează apăsarea lor*”78. În toate pătimirile fără de voie trebuie să privim la sensul lor, profund duhovnicesc, să le privim ca pe lucrări de întărire a noastră. Calea de a scăpa de ele nu este revolta față de lucrarea iconomică a lui Dumnezeu, ci răbdarea lor întru smerită cugetare, cu nădejdea că Dumnezeu știe ceea ce ne este de folos și ne va scăpa de ele, neîncercându-ne peste puterile noastre slăbite de păcat. Ca principiu, ni se recomandă, în necazuri, întoarcerea imediat spre Dumnezeu, cerându-i-se ajutorul Său. Stăruința în păcat înseamnă, de fapt, o amplificare a suferinței. Sau, cum rezumă Cuviosul Nichita Stithatul, modul de a ne comporta sau conduita noastră morală în suferințe, constă în lepădarea pricinii care a provocat părăsirea și alergarea spre înălțimea smeritei cugetări 79. Orice încercare, care vine asupra noastră trebuie să fie un prilej de adâncă meditație la regresul nostru duhovnicesc, căruia i se datorează și la progresul nostru spiritual pe care îl poate aduce. Tocmai pentru acest motiv, Părinții filocalici, precum Sfântul Isaac Sirul, vorbesc alături de Sfânta Taină a Spovedaniei de o pocăință permanentă, de fiecare clipă și de o meditare neîncetată la judecată, dublate, însă, de o cugetare continuă, prin rugăciune, la ajutorul și mila lui Dumnezeu.

De teologia încercărilor sunt legate *răbdarea și nădejdea*, ca virtuți duhovnicești. Pe acest motiv, Talasie Libianul definește răbdarea ca fiind „iubirea de osteneli a sufletului”, ce constă în „osteneli de bunăvoie și din încercări fără de voie”80. Semnul răbdării este dragostea de osteneli, din care izvorăște o nădejde, ce devine apoi o certitudine în dragostea și răsplata lui Dumnezeu. Această nădejde este un plus de cunoaștere. Cu ajutorul ei, descoperim adevăratele rațiuni sau adevărata semnificație a necazurilor. Nădejdea aceasta este „o vedere cu inima, cu partea cea mai adâncă a spiritului nostru, deci este o convingere intimă, tainică, o stare de transparență a ființei noastre față de cele de dincolo de lumea aceasta”81. Ea ne dă certitudinea răsplății, căci așa cum spune Sfântul Antonie cel Mare „omul care rabdă necazurile cu inimă bună și cu mulțumită, va lua cununa nestrăicării, virtutea și mântuirea”82. Și, ca o treaptă supremă de despățimire, Părinții ne învață că cei desăvârșiți ajung să privească necazurile ce vin asupra lor cu un *râs interior*, cu un *râs duhovnicesc*, rod al „plânsului de bucurie făcător”, un *râs superior*, dar nu în sensul mândriei, ci al tăriei, al rezistenței în fața valurilor agitate și tulburi ale vieții. Este surâsul celui întărit în cercuri și care a întrezărit în acestea adevăratul lor sens, de cale spre Dumnezeu. Necazul care este suportat cu răbdare – ne spune Petru Damaschinul – este bun și folositor, iar cel care nu este suferit astfel este semn al lepădării de la Dumnezeu și este fără de folos 83. Necazurile trebuie răbdate cu smerenie și nădejde, căci Dumnezeu a rânduit după încercări și darurile. În necazurile ce vin asupra noastră trebuie să vedem purtarea de

grijă a lui Dumnezeu și cinstea pe care o primește sufletul nostru din partea Slavei Sale, căci „pe măsura întristării este și mângâierea” – spune Sfântul Isaac Sirul.

Așadar, viața noastră duhovnicească se desfășoară într-un registru spiritual foarte larg: - din adâncurile păcatului și din „ceața patimilor” spre culmile virtuții și lumina dumnezeiască. În funcție de eforturile noastre ascetice este și starea noastră pe treptele ei atât de numeroase. „De pe dealurile bucuriilor – afirmă Părintele Stăniloae – în văile necazurilor, așa decurge viața omului duhovnicesc; dar ea înscrie un real progres în aceste alternanțe. Bucuriile, pentru răbdare, sunt tot mai curate, mai spiritualizate, mai nepătate de mulțumirea de sine; necazurile sunt tot mai ferm răbdate. Propriu-zis, bucuriile sunt domolite de siguranța necazurilor ce vor veni, iar necazurile, răbdate cu un amestec de seninătate, de răs interior, cum ar zice Sfântul Ioan Scărarul, prin siguranța bucuriilor ce vor veni la rând. Deci, fie oricât de schimbătoare împrejurările externe în care se desfășoară viața omului duhovnicesc, lăuntric ea a ajuns la un fel de nivelare, care îi dă o statornică liniște. E tăria spiritului în fața valurilor lumii”⁸⁵. Oscilând între aceste două limite, viața trece inevitabil prin proba încercărilor duhovnicești, în vederea înaintării ei pe o treaptă superioară de desăvârșire. Necazurile neacceptate ne dublează greutatea suferinței, cele înțelese duhovnicește, ne-o înjumătățesc. Dacă vrem ca viața noastră să fie o înaintare din treaptă în treaptă spre piscul sfințeniei creștine, proba pătimirilor fără de voie trebuie trecută cu răbdare, nădejde, pocăință și smerenie, toate acestea în rugăciune curată către Tatăl nostru Cel ceresc, de la care ne vine tot ajutorul.

Acesta este drumul viețuirii duhovnicești creștine: - împreună pătimire cu Hristos, cu nădejdea învierii și răsplatei, pe măsura eforturilor noastre ascetice. Este calea pe care au străbătut-o toți cei iubitori de frumusețe spirituală, urmând pilda Mântuitorului: - Sfinții apostoli, mucenicii, mărturisitorii, cuvioșii, monahii și nu în ultimul rând creștinii obișnuiți. La aceasta ne îndeamnă Hristos, cerându-ne să purtăm jugul sau crucea desăvârșirii, a încercărilor și necazurilor din această viață și lume trecătoare, asigurându-ne totodată că biruința Lui este și biruința noastră.

Viața este, așadar, o alternanță între bucurii și necazuri, între succese și eșecuri, între împliniri și înfrângeri. Nu există muritor care să fi avut parte, în această viață, numai de bucurii, după cum nu există om care să fi cunoscut numai înfrângerea. Bucuriile nu pot fi perfect detașate de necazuri, nici acceptate doar de ele, în defavoarea încercărilor și necazurilor.

Cel ce nu și-a zidit viața pe temelia credinței, ar putea înclina să creadă că aceasta este, mai degrabă, o „vale a plângerii”, odată ce venim în lume plângând și plecăm din ea suspinând, fie după ea, fie de durere. Povestea vieții fiecăruia dintre noi, privită dintr-o perspectivă pur firească, naturală, are aspectul unei drame cu un sfârșit tragic, *un fiasco*. *Privită din punctul de vedere al credinței, ea este o victorie asupra suferinței și a lumii, o biruință și o depășire a lor, în Hristos.*

Necazurile noastre fac rugăciunea noastră tot mai curată și mai simțită, o spală cu lacrimi. Iar atunci când ne rugăm cu stăruință, nu se poate ca Hristos să ne lase uitați și întristați, să ne priveze de mângâierea și ușurarea Sa cea blândă. El „Cel ce șterge lacrima de pe obrazul tuturor”, Cel ce șterge suferințele lumii, nu va întârzia la infinit să ne caute. S-ar putea să întârzie, pentru că are de șters lacrimile de pe fețele triste ale multora, pentru că vrea să răspundă rugăciunilor celor ce l-au invocat cu credință și stăruință. Nu-și va opri la infinit izvorul revărsării darurilor Sale față de noi, iar atunci

când vom fi vizitați de El, de Însuși Mîntuitorul sufletelor noastre, vom simți o fericire și o pace mai presus de durere și de suferință, de lacrimă și nevoință. Vom conchide, împreună cu Sfântul Apostol Pavel ca „Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu – Tatăl și împărtășirea Sfântului Duh să fie cu noi, cu toți. Amin.”

Note Bibliografice:

- 1 – Sfântul Isaac Sirul, **Cuvinte despre nevoințe**, în **Filocalia sau culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși**. Traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Volumul X, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1981, p. 139.
- 2 – **Ibidem**, p. 116.
- 3 – **Ibidem**, p. 117.
- 4 – **Ibidem**, p. 234.
- 5 – Preot Prof. Univ. Dr. Dumitru Stăniloae, **Spiritualitatea ortodoxă. Ascetica și mistica**, Editura I.B.M.B.O.R., București, 1992, p. 141-142.
- 6 – Cuviosul Nichita Stithatul, **Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire și despre conștiință**, în **Filocalia...**, Volumul VI, p. 261.
- 7 – Sfântul Isaac Sirul, **op. cit.**, p. 236.
- 8 – **Ibidem**, p. 251-252.
- 9 – Sfântul Maxim Mărturisitorul, **Răspunsuri către Talasie**, în **Filocalia...**, Volumul III, p. 34.
- 10 – **Ibidem**, p. 35.
- 11 – **Ibidem**, p. 348.
- 12 – **Ibidem**, p. 110.
- 13 – **Ibidem**, p. 336-337.
- 14 – **Ibidem**, p. 32.
- 15 – **Ibidem**, p. 32-33.
- 16 – **Ibidem**, p. 348.
- 17 – **Ibidem**, p. 84.
- 18 – **Ibidem**, p. 349.
- 19 – Dumitru Stăniloae, **Iisus Hristos sau restaurarea omului**, ediția a II-a, Editura Omniscop, Craiova, 1993.
- 20 – Idem, **Teologia Dogmatică Ortodoxă**, Vol. 1, E.I.B.M.B.O.R., București, 1997, p. 140.
- 21 – **Ibidem**, p. 144.
- 22 – Idem, **Spiritualitatea ortodoxă...**, p. 134.
- 23 – Sfântul Maxim Mărturisitorul, **op. cit.**, p. 228-229.
- 24 – Ava Dorotei, **Ale celui între sfinți, părintele nostru Dorotei. Felurite învățături lăsate ucenicilor săi când a părăsit mănăstirea Avei Serid și a întemeiat cu ajutorul lui Dumnezeu mănăstirea sa, după moartea Avei Ioan, proorocul, și după tăcerea desăvârșită a Avei Varsanufie**, în **Filocalia...**, Volumul IX, p. 607.

- 25 – Sfântul Marcu Ascetul, **Despre cei ce cred că se îndreaptă din fapte**, în **Filocalia...**, Volumul I, p. 311.
- 26 – Sfântul Maxim Mărturisitorul, **Cuvânt ascetic**, în **Filocalia...**, Volumul II, p. 311.
- 27 – **Ibidem**, p. 93-94.
- 28 – **Ibidem**, p. 119.
- 29 – Sfântul Isaac Sirul, **op. cit.**, p. 101.
- 30 – **Ibidem**, p. 101-102.
- 31 – **Ibidem**, p. 104.
- 32 – **Ibidem**, p. 224.
- 33 – Sfântul Maxim Mărturisitorul, **Răspunsuri către Talasie...**, p. 111.
- 34 – Sfântul Isaac Sirul, **op. cit.**, p. 202.
- 35 – Cuviosul Nichita Stithatul, **op. cit.**, p. 261.
- 36 – Sfântul Maxim Mărturisitorul, **op. cit.**, p. 111.
- 37 – **Ibidem**, p. 229.
- 38 – Sfântul Isaac Sirul, **op. cit.**, p. 202.
- 39 – Ava Dorotei, **op. cit.**, p. 611.
- 40 – Sfântul Isaac Sirul, **op. cit.**, p. 247-248.
- 41 – Cuviosul Nichita Stithatul, **op. cit.**, p. 220.
- 42 – **Ibidem**, p. 248-249.
- 43 – Sfântul Maxim Mărturisitorul, **op. cit.**, p. 308.
- 44 – Sfântul Ioan Casian, **Despre cele opt gânduri ale răutății**, în **Filocalia...**, Volumul I, p. 153-154
- 45 – Sfântul Maxim Mărturisitorul, **Scrieri. Partea a doua. Scrieri și epistole hristologice și duhovnicești**. Traducere din grecește, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, E.I.B.M.B.O.R., București, 1990, p. 41.
- 46 – Idem, **Răspunsuri către Talasie...**, p. 62.
- 47 – **Ibidem**, p. 234.
- 48 – Calist și Ignatie Xantopol, **A celor dintre monahi Calist și Ignatie Xantopol: Metodă și regulă foarte amănunțită pentru cei ce-și aleg să viețuiască în liniște și singurătate**, în **Filocalia...**, Volumul VIII, p. 24.
- 49 – Calist Patriarhul, **Capete care au lipsit**, în **Filocalia...**, Volumul VIII, p. 280-281.
- 50 – Diadoh al Foticeii, **Cuvânt ascetic în 100 de capete**, în **Filocalia...**, Volumul I, p. 461.
- 51 – Sfântul Maxim Mărturisitorul, **Capete despre dragoste. Suta a doua**, în **Filocalia...**, Volumul II, p. 142.
- 52 – Sfântul Marcu Ascetul, **op. cit.**, p. 461.
- 53 – **Ibidem**, p. 329.
- 54 – Sfântul Maxim Mărturisitorul, **op. cit.**, p. 142.
- 55 – Sfântul Isaac Sirul, **op. cit.**, p. 243.
- 56 – **Ibidem**, p. 359.
- 57 – Nil Ascetul, **Cuvânt ascetic**, în **Filocalia...**, Volumul I, p. 247.
- 58 – **Ibidem**, p. 247.
- 59 – **Ibidem**, p. 247-248.
- 60 – Sfinții Varsanufie și Ioan, **op. cit.**, p. 115.
- 61 – **Ibidem**, p. 189.
- 62 – **Ibidem**, p. 115.

- 63 – **Ibidem**, p. 115-116.
- 64 – **Ibidem**, p. 117.
- 65 – Sfântul Petru Damaschinul, **Învățăturile duhovnicești**, în **Filocalia...**, Volumul V, p. 32.
- 66 – Sfinții Varsanufie și Ioan, **op. cit.**, p. 493.
- 67 – **Ibidem**, p. 493-494.
- 68 – **Ibidem**, p. 495.
- 69 – Sfântul Ioan Scărarul, **op. cit.**, p. 370.
- 70 – Sfântul Isaac Sirul, **op. cit.**, p. 50.
- 71 – Sfinții Varsanufie și Ioan, **op. cit.**, p. 492.
- 72 – Sfântul Isaac Sirul, **op. cit.**, p. 41.
- 73 – **Ibidem**, p. 359.
- 74 – **Ibidem**, p. 359-360.
- 75 – Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, **Teologia Dogmatică Ortodoxă...**, Vol. I, p. 141.
- 76 – Isihie Sinaitul, **Cuvânt despre trezvie și virtute**, în **Filocalia...**, Volumul IV, p. 91.
- 77 – Sfinții Varsanufie și Ioan, **op. cit.**, p. 41.
- 78 – Sfântul Isaac Sirul, **op. cit.**, p. 247-248.
- 79 – Cuviosul Nichita Stithatul, **op. cit.**, p. 231.
- 80 – Talasie Libianul, **Despre dragoste, înfrânare și petrecerea cea după minte**, în **Filocalia...**, Volumul IV, p. 33.
- 81 – Preot Prof. Univ. Dr. Dumitru Stăniloae, **Spiritualitatea ortodoxă...**, p. 145.
- 82 – Sfântul Antonie cel Mare, **op. cit.**, p. 53.
- 83 – Sfântul Petru Damaschinul, **op. cit.**, p. 109.
- 84 – Sfântul Isaac Sirul, **op. cit.**, p. 242.
- 85 – Preot Prof. Univ. Dr. Dumitru Stăniloae, **Spiritualitatea Ortodoxă...**, p. 142.